

DE INDISCHE DOOFPOT

Maurice Swirc

De Indische doofpot

Waarom Nederlandse oorlogsmisdaden in
Indonesië nooit zijn vervolgd

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

Dit boek kwam mede tot stand met steun van het Fonds voor
Bijzondere Journalistieke Projecten, het Prins Bernhard Cultuurfonds
en Stichting Democratie en Media

FONDS Bijzondere
JOURNALISTIEKE PROJECTEN

Democracy & Media
Foundation **Stichting**
Democratie & Media

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS

Eerste en tweede druk februari 2022

Derde druk maart 2022

Copyright © 2022 Maurice Swirc

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt, door middel van druk, fotokopie of op welke andere
wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Weteringschans 259, 1017 xJ Amsterdam.

Omslagontwerp: Roald Triebels

Omslagillustratie: Landschap met terrasvormige sawa's (natte rijstvelden),
regio Parahyangan (Preanger) op West-Java, begin juli 1947.

© ANP Foto / Spaarnestad Photo / Fotograaf: H.A. Wilmar.

Portret auteur: Claudia Kamergorodski

Register: Ewout van der Hoog

Kaart: Erik Eshuis

Typografie: Perfect Service

ISBN 978 90 295 4157 2 / NUR 320

www.arbeiderspers.nl

‘Dissents speak to a future age.’

– Ruth Bader Ginsburg

Inhoudsopgave

Kaart van de Indonesische Archipel	12
Inleiding	15

Hoofdstuk 1

De trots van een volhardend volk	25
<i>Wingewest met een ethisch tintje</i>	30
<i>Etnische superioriteit</i>	34
<i>Indonesisch nationalisme</i>	39
<i>Een koloniale politiestaat</i>	48
Op weg naar de Tweede Wereldoorlog	52
<i>Het Japanse breekijzer</i>	57
<i>Bersiap</i>	72
<i>Daar komen de Britten</i>	78

Hoofdstuk 2

Massamoord voor de goede zaak	80
<i>Onderhandelingen onder vuur</i>	83
<i>Bloedbaden op Celebes</i>	88
<i>De onvermijdelijkheid toegedekt</i>	101
<i>Vaderland in financiële nood</i>	105
<i>Operatie Product</i>	109
Onderhandelingen op een oorlogsschip	115
<i>Acceleratie van de massamoord</i>	117
<i>Aanloop naar hernieuwde aanval</i>	126
<i>Het sein tot aanval</i>	130
<i>Bommenregen op Yogyakarta</i>	135

<i>Internationale afkeuring</i>	139
<i>Implosie van een constructie</i>	144
<i>Drees in Batavia</i>	149

Hoofdstuk 3

Berichten uit de Oost	157
<i>Bloedbad bij een kerkdienst</i>	163
<i>Verzoek tot onderzoek</i>	165
<i>De Officiersbrief</i>	170
<i>Een commentaar op ons</i>	174
<i>Aan de baleh-baleh geprikt</i>	180
<i>Een blad voor fellow travellers</i>	184
<i>Geheime dienst met bruin verleden</i>	187
<i>In het vizier van Bureau B</i>	192
<i>Een misdadige publicatie</i>	195
<i>Een eervolle belofte</i>	197
<i>Briefje aan Drees</i>	199
<i>Zelfmoordpoging in de donkerte</i>	202
<i>Tegenaanval in de pers</i>	205
<i>Huwelijksverhouding onder de loep</i>	208
<i>Een beetje plagen</i>	210
<i>Een vogelleven</i>	214

Hoofdstuk 4

Toch nog pottenkijkers	220
<i>Kritiek en opbouw</i>	223
<i>Heren met een verzetsverleden</i>	229
<i>Klaargelegde dossiers</i>	233
<i>Gedonder binnen de commissie</i>	236
<i>Twee rapportjes</i>	239
<i>Een deprimerende bezigheid</i>	242
<i>Fluitconcert tijdens het Wilhelmus</i>	244
<i>Terug naar Holland</i>	248

Hoofdstuk 5

Toch nog een rapport	250
<i>Legioen van de Rechtvaardige Vorst</i>	253
<i>Poging tot een staatsgreep</i>	256
<i>Ontsnapping per watervliegtuig</i>	259
<i>Haagse kopzorgen</i>	262
<i>Uitleveringsperikelen</i>	264
<i>Rechter-commissaris in wandelkostuum</i>	267
<i>Beschrijving van 'De toestand'</i>	269
<i>Regeling omtrent kostbaarheden</i>	274
<i>Veelvuldig noodbevoegd</i>	276
<i>Verwerpelijke tegenterreur</i>	280
<i>Verantwoordelijke gezagsdragers</i>	284
<i>Afkeurenswaardig</i>	286
<i>Verdergaande verantwoordelijkheden</i>	287

Hoofdstuk 6

In een diepe lade	290
<i>In plaats van Bijltjesdag</i>	292
<i>Bericht vanuit revolutionair Parijs</i>	295
<i>Natuurrecht als bron</i>	298
<i>Doodschieten zonder rechtsgrond</i>	301
<i>De sneeuwbal rolt dan verder</i>	304
<i>In nevelen gehuld</i>	307
<i>Aanwijzingsbevoegdheid</i>	309
<i>In de ministerraad</i>	311
<i>Pleidooi tegen vervolging</i>	314
<i>Een gemist ministerschap</i>	317

Hoofdstuk 7

Het verborgene in beeld	321
<i>Een onheilspellende belofte</i>	323
<i>Een zelfbeschuldigingscultus</i>	327
<i>Liever niet nu</i>	330
<i>Het geheugen van Drees</i>	332

<i>Alles voor zijn goede naam</i>	337
<i>Den Uyl vraagt openheid</i>	344
<i>Vooraf geen toezeggingen</i>	348
<i>Een achtenswaardig kabinet</i>	352
<i>Direct op de agenda</i>	357
<i>Terughoudende openheid</i>	359
<i>Stam bij de minister</i>	365
<i>Als geheel correct gedragen</i>	368
<i>Een overtrokken beeld</i>	373

Hoofdstuk 8

Een publieke afhechting	380
<i>Een bijzondere Kamercommissie</i>	383
<i>Aan de slag</i>	384
<i>Hueting in het BVD-vizier</i>	387
<i>Lunchen met de prins</i>	393
<i>Het geval Van der Wal</i>	399
<i>Zwijgen over gezagslijnen</i>	405
<i>Een aangepaste nota</i>	408
<i>Allemaal te lang geleden</i>	413
<i>Geen topje van de ijsberg</i>	417
<i>Het Kamerdebat</i>	423
<i>Een einde aan de politieke verantwoordelijkheid</i>	426
<i>Een afgeschoten enquête</i>	429

Hoofdstuk 9

Selectieve verjaring	433
<i>Kamervragen over nazimisdaden</i>	435
<i>Een noodzakelijk verdrag</i>	438
<i>Onthoudende stemmen</i>	440
<i>Verdrag met beperkt draagvlak</i>	442
<i>Een Nederlandse variant</i>	444
<i>In de ministerraad</i>	448
<i>Hooggeleerd advies</i>	451
<i>Oproep tot expliciete verklaring</i>	453
<i>Onvolledige informatie</i>	459

<i>Een geval van wonderlijk zwijgen</i>	462
<i>Een naargeestig wetsvoorstel</i>	467
<i>Een eerste antwoord</i>	470
<i>Zware bedenkingen</i>	472
<i>Een politieke beslissing</i>	474

Hoofdstuk 10

Het oordeel van de rechter	476
<i>Onderzoek naar werkelijkheidsgehalte</i>	480
<i>Civielrechtelijke procedures</i>	482
<i>Aangifte bij de hoofdofficier van justitie</i>	485
<i>Een eloquent duider</i>	490
<i>Stukken op zolder</i>	493
<i>Loslippige archiefmedewerkers</i>	496
<i>Een stroom procedures</i>	497
<i>Onbespreekbaar voor de premier</i>	500
<i>Breed onderzoek</i>	502
<i>Politieke overwegingen</i>	508
<i>Een redelijke termijn</i>	510

Epiloog	513
Dankwoord	523

Noten	527
Geraadpleegde literatuur en archieven	629
Verantwoording illustraties en kaart	645
Register	649

Indonesische Archipel

Inleiding

Bij discussies over de dekolonisatieoorlog in Indonesië kun je er bijna de klok op gelijk zetten: vroeg of laat valt het woord ‘guerrilla’.¹ Het geweld waaraan Nederlandse soldaten zich schuldig maakten tussen 1945 en 1949 had plaats vanwege ‘de Indonesische guerrillapraktijken’. Nederlandse soldaten konden niet anders dan met geweld reageren op de slinkse tactieken van de Republikeinse strijders tijdens de zogenoemde Politionele Acties in toenmalig Nederlands-Indië. Misschien gingen ze wel eens over de schreef, maar dat waren uitzonderingen. Oftewel: het waren ‘excessen’, zoals de Nederlandse misdaden eufemistisch worden genoemd in de Excessennota uit 1969, het rapport dat de Nederlandse regering in 1969 liet opstellen na vier maanden research door een ambtelijke commissie. Vanaf dat moment geldt het rapport – inclusief verbloemende taal – als het officiële regeringsstandpunt.

Sinds 2009 hebben Indonesische slachtoffers en hun nabestaanden gerechtelijke procedures aangespannen tegen de Nederlandse staat vanwege wat zij zonder omhaal ‘oorlogsmisdaden’ noemen. Op 14 september 2011 doet de rechtbank in Den Haag een baanbrekende gerechtelijke uitspraak. Weliswaar zijn de misdaden in strafrechtelijke zin verjaard, stelt de rechter, maar in civielrechtelijke zin is dat ‘vanwege de ernst van de feiten’ niet het geval. Naar aanleiding van deze uitspraak

treft de Staat een schikking met enkele nog levende weduwen van Rawagede, een dorp op Java waar Nederlandse militairen eind 1947 een bloedbad aanrichtten, in aansluiting op ter plaatse aangeboden officiële excuses.² Door deze en daaropvolgende gerechtelijke uitspraken komt het onderwerp van de oorlogsmisdaden weer op de Nederlandse politieke agenda.

Dankzij het proefschrift *De brandende kampongs van Generaal Spoor* uit 2016 van historicus Rémy Limpach weten we definitief dat het verhaal over de excessen een leugen is. Hij concludeert dat het Nederlandse leger zich ‘structureel schuldig maakte aan extreem geweld’, toegestaan en gelegitimeerd door de militaire leiding.³ Hij doelt niet alleen op standrechtelijke executies, maar ook op gruwelijke martelpraktijken, het plunderen en platbranden van dorpen en het verkrachten van Indonesische vrouwen, onder wie minderjarige meisjes, door Nederlandse militairen, ‘zowel individueel als collectief’. Zijn proefschrift vormde – in vervolg op Kamervragen – de concrete aanleiding voor de regering om in 2016 eindelijk akkoord te gaan en financiële steun te geven aan onderzoek naar het Indisch verleden.⁴ Tientallen wetenschappers gingen in 2017 van start met het omvangrijke onderzoeksproject, om de resultaten daarvan uiteindelijk in 2022 te presenteren.

Tot niet eens zo lang geleden werd in Nederland in het publieke domein over Nederlands-Indië veelal in de sfeer van ‘tempo doeloe’ gesproken. Het is de variant op de Nederlandse uitdrukking ‘die goede oude tijd’ en gaat over het nostalgisch verlangen dat bestaat in Nederlands-Indische kringen naar het ‘oude Indië’, met al zijn gebruiken en gewoonten.⁵ Daarbij gaat het om de tijd dat Nederland het ‘moederland’ was van een eilandenrijk met meer dan zeventienduizend eilanden, aan de andere kant van de aardbol.⁶ Dat verlangen zie ik ook nog

terug in mijn eigen schoolboeken uit de jaren tachtig. Daarin staat wel het een en ander over Politionele Acties geschreven, maar vooral in verhullende taal.

Zelf ben ik niet in Nederland geboren. In 1976 kwam ik op mijn zesde vanuit Parijs naar Amsterdam. De geschiedenis van mijn familie is vooral getekend door de Holocaust in Frankrijk en het communisme in Hongarije. Pas als journalist ontdekte ik meer over wat het betekent dat Nederland tussen 1945 en 1949 in Indonesië een koloniale oorlog had gevoerd. Vanuit mijn juridische achtergrond schrijf ik veel over mensenrechten en rechtshistorische onderwerpen. In 2017 vroeg *De Groene Amsterdammer* mij of ik een artikel wilde schrijven over hoe het zit met de verjaring van oorlogsmisdaden die Nederlandse militairen tijdens de dekolonisatieoorlog tussen 1945 en 1949 in Indonesië hadden gepleegd. Was het nog mogelijk die misdaden strafrechtelijk te vervolgen? Al snel werd me duidelijk dat het om een onderwerp ging waarover nog weinig was geschreven, en dat bovendien uiterst gevoelig ligt, en nog altijd heftige emoties oproept, in verschillende delen van de Nederlandse samenleving.

‘Bij het vegen van de trap moet je bovenaan beginnen,’ klinkt het al decennia onder veteranen die deelnamen aan de koloniale oorlog. Een van hun belangrijkste frustraties is dat zij in publieke discussies altijd worden vereenzelvigd met oorlogsmisdrijven tijdens de zogenoemde Politionele Acties in Indonesië, terwijl de hoogste militair en politiek verantwoordelijken uit zicht blijven. Tegelijkertijd klinkt tot op vandaag uit kringen van oud-strijders scherpe kritiek op het steeds luider klinkende oordeel dat Nederlanders in Indonesië op structurele basis en met goedkeuring van bovenaf oorlogsmisdrijven hebben gepleegd.

In 1969 heeft toenmalig premier Piet de Jong er hoogstper-

soonlijk voor gezorgd dat in het onderzoeksrapport de term ‘oorlogsmisdrijven’ niet gebruikt werd, maar in plaats daarvan het eufemistische en niet-juridische begrip ‘excessen’, een term die impliceert dat het om uitzonderingen gaat. ‘Hoewel deze regeringsnota de meeste Indiëveteranen impliciet en expliciet van excessieve geweldsdaden vrijspak, was het kwaad in hun ogen al geschied,’ schrijft militair-historicus Martin Elands van het Kennis- en Onderzoekscentrum van het Veteraneninstituut al in 2000 in de *Militaire Spectator*. ‘De rol van de verantwoordelijke hogere militaire en politieke niveaus bleef (...) goeddeels buiten schot.’⁷

De Excessennota vervult een sleutelrol in een geschiedenis die sterke trekken heeft van een *historische* doofpot: het bagatelliseren en feitelijk ontkennen door de Nederlandse regering van de eigen rol en verantwoordelijkheid voor oorlogsmisdaden die nooit zo mochten worden genoemd. Toen ik in 2017 voor *De Groene Amsterdammer* bezig was met mijn onderzoek, ontdekte ik dat de toenmalige regering tegelijkertijd zorgde voor een tweede, minstens zo indringende, *juridische* doofpot. De zogenoemde Verjaringswet zorgde ervoor dat de daders van de Indische oorlogsmisdrijven nooit meer strafrechtelijk vervolgd konden worden.⁸ Die Verjaringswet trad in 1971 geruisloos in werking en geldt tot op vandaag.

Tegelijkertijd presenteert Nederland zichzelf vooral sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog als natie die rechtsstatelijke principes hooghoudt en bevordert, nadrukkelijk ook in internationaal verband.⁹ In 1948 werd tijdens het Congres van Den Haag de basis gelegd voor de Europese Unie, maar ook voor het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens en het daarmee verbonden Europese Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg. Precies in die jaren vocht Nederland in

Indonesië een koloniale oorlog uit die gepaard ging met oorlogsmisdrijven en mensenrechtenschendingen.

Om de betekenis van de juridische doofpot uit 1971 goed te wegen, moet eerst duidelijk zijn om welke oorlogsmisdrijven het gaat. Tussen 1945 en 1949 vielen als gevolg ‘van wapengeweld door troepen onder Nederlandse vlag’ 97.421 Indonesische doden, concluderen drie experts in 2017 in *De Groene Amsterdammer*.¹⁰ Het is onduidelijk welk deel daarvan burger is en welk deel ‘strijder’. Volgens de onderzoekers is het ‘hoogst aannemelijk’ dat het genoemde getal ‘de ondergrens van het daadwerkelijke aantal doden is’. Onder dit aantal vallen nadrukkelijk niet de Indonesische doden door strijd tussen diverse Indonesische groepen, zoals communisten en islamisten. Aan Nederlandse zijde verongelukten en sneuvelden 4751 militairen.

De stelling dat Nederland een guerrillaoorlog uitvocht waarbij nu eenmaal aan beide kanten slachtoffers vallen, is ‘een doorzichtige poging om de schuld af te wentelen’, schrijft Limpach in zijn proefschrift.¹¹ Intussen zijn Nederlandse soldaten nauwelijks vervolgd voor het ‘extreme geweld’ waaraan zij zich in Indonesië schuldig hebben gemaakt, stelt hij vast. ‘Als het ondanks alle weerstand op institutioneel, praktisch en personeel vlak toch tot een proces voor de krijgsraad tegen een militair kwam, eindigde dit op een enkele uitzondering na met vrijspraak of geringe, welhaast aan straffeloosheid grenzende, gevangenisstraffen.’¹² Bij een krijgsmacht van tweehonderdduizend man tijdens een vier jaar durende oorlog komt het uiteindelijk tot twaalfduizend rechtszaken. Dat klinkt als een substantieel aantal procedures, maar daarbij ging het vooral om ‘geringe misdrijven’ zoals het in slaap vallen tijdens de wacht, gebruik van militaire voertuigen voor privédoeleinden en corruptiezaken.

Slechts 42 militairen werd moord of doodslag ten laste ge-

legd. Daarvan kregen 41 een gevangenisstraf van tussen de twee en twaalf jaar. Meestal betrof het zaken die in de pers waren gekomen, waardoor het leger zich gedwongen voelde in actie te komen. Twee militairen kregen toentertijd de doodstraf opgelegd, waarvan er één werd uitgevoerd. In beide gevallen ging het om Indo-Europese KNIL-militairen. In het eerste geval kwam het niet tot een doodstraf omdat de militair in kwestie door een wacht werd doodgeschoten toen hij uit de gevangenis probeerde te vluchten. In het tweede geval kwam het wel tot een tenuitvoerlegging. Door te wijzen op deze doodstraf konden de koloniale autoriteiten hun gerechtelijke instanties voorstellen als deugdelijk, objectief en consequent. De herhaalde garanties van de hoogste militaire leider in Nederlands-Indië, generaal Simon Spoor, en de hoogste burgerlijke autoriteiten in Batavia tegenover Den Haag dat alle gevallen van extreem geweld grondig onderzocht en steeds streng bestraft zouden worden, vormden volgens Limpach 'een doelbewuste tactisch-manipulatieve leugen tegen beter weten in'.¹³

Het onderwerp van de verjaring van oorlogsmisdrijven staat in de jaren vijftig en tot in de jaren zestig niet hoog op de politieke agenda. Nederland is bezig met de wederopbouw en de vervolging van nazimisdadigers heeft weinig prioriteit. Over vervolging van Indische oorlogsmisdaden heeft al helemaal niemand het.

In 1971 zorgt de Verjaringswet ervoor dat de tussen 1945 en 1949 begane oorlogsmisdaden niet meer kunnen worden vervolgd. Om de impact ervan op het functioneren van onze democratische rechtsstaat werkelijk te doorgronden is onderzoek naar de historische context en achtergrond ervan onontbeerlijk. Vooral in het Nationaal Archief kon ik putten uit stukken van betrokken ministeries over de Verjaringswet en aanverwante zaken. Voor een deel kunnen die slechts na speciale toestem-

ming worden ingezien en dan uitsluitend onder zeer strikte voorwaarden. Een geschiedenis ontvouwt zich die gerust een doofpot te noemen is, compleet met geheime rapporten en een Openbaar Ministerie dat vooral politieke belangen dient.

De Verjaringswet zelf vormt onmiskenbaar het belangrijkste document voor het in juridische zin doen vergeten van de tussen 1945 en 1949 tijdens de dekolonisatieoorlog begane oorlogsmisdaden. Ingeklemd tussen allerhande andere wetten werd de 'Wet houdende vaststelling van nadere regels betreffende de verjaring van het recht tot strafvordering en uitvoering van straf terzake van oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid' op 22 april 1971 gepubliceerd in het *Staatsblad* en trad daarmee in werking.

De wet bestaat uit slechts drie artikelen en vormt het juridisch slotakkoord van een geschiedenis van achtereenvolgende regeringen, die consequent probeerden te voorkomen dat strafrechtelijke vervolging zou plaatsvinden van de tussen 1945 en 1949 in Indonesië gepleegde oorlogsmisdaden. De wettekst zelf beoogt juist dat oorlogsmisdaden voortaan niet meer kunnen verjaren in Nederland. Dat geldt ogenschijnlijk op het eerste gezicht voor alle oorlogsmisdaden, óók die welke zijn begaan in de koloniale oorlog. De verantwoordelijke minister van Justitie, Carel Polak, laat echter in het debat in de Eerste Kamer weten dat dit niet de bedoeling is. Daarbij borduurt hij voort op eerdere uitspraken van minister-president De Jong over de onwenselijkheid van de vervolging van de Indische oorlogsmisdaden, telkens zonder die term in de mond te willen nemen.

Het ontkennen en verhullen van de Indische oorlogsmisdaden begint al tijdens de dekolonisatieoorlog zelf, die op zijn beurt niet los kan worden gezien van de voorgeschiedenis van militair geweld door de Nederlanders vanaf het allereerste begin

van hun aanwezigheid in Indonesië. Er is sprake van een langdurig patroon van militair geweld dat volledig vervlochten is met de handelspolitiek.

Zo beschrijft het eerste hoofdstuk van dit boek hoe al vanaf de VOC-tijd de Indonesiërs een aan de Nederlanders ondergeschikte positie hebben. Zeker in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw kan Nederlands-Indië worden gekwalificeerd als een koloniale politiestaat, met vergaande beknotting van de politieke vrijheid. Mede vanuit die context heb ik de opkomst van de nationalistische beweging in Indonesië beschreven.¹⁴

In het tweede en derde hoofdstuk schets ik het verloop van de oorlog, met bijzondere aandacht voor de massale standrechtelijke executies die onder leiding van de beruchte kapitein Westerling plaatsvinden op het eiland Sulawesi, toen Celebes geheten. Die bloedbaden vervullen een bepalende rol in de nasleep van de dekolonisatieoorlog. In het vierde hoofdstuk schets ik hoe – nog vlak voor de soevereiniteitsoverdracht in december 1949 – een team van juristen in Indonesië onderzoek deed naar ‘vermeende excessen’ door Nederlandse militairen. De twee hoofdstukken daarna beschrijven hoe de juristen Kees van Rij en Wim Stam uiteindelijk in 1954 komen met een kritisch rapport over het Nederlandse militaire optreden op Zuid-Celebes en de rol van gezagsdragers daarbij. Het rapport verdwijnt in een diepe lade evenals een zo mogelijk nóg kritischere nota over het Nederlandse militaire optreden op Celebes, van de hand van Guus Belinfante, hoge ambtenaar op het ministerie van Justitie.

De hoofdstukken zeven, acht en negen beschrijven de ambtelijke machinaties en politieke verwickelingen die volgen op de onthullingen in 1969 over oorlogsmisdaden door oorlogsveteraan Joop Hueting in actualiteitenrubriek *Achter het Nieuws*, en de commotie die deze veroorzaken. In opdracht

van de regering wordt archiefonderzoek gedaan naar de oorlogsmisdaden, wat resulteert in de zogenoemde Excessennota. In 1971 treedt de Verjaringswet in werking.

In deze hoofdstukken komen de lijnen uit de voorgaande hoofdstukken bijeen en blijkt hoe achtereenvolgende regeringen er alles aan deden om te zorgen dat de in Nederlands-Indië begane oorlogsmisdaden nooit vervolgd werden. Het laatste hoofdstuk laat zien hoe de Verjaringswet doorwerkt tot op vandaag. Daarbij komt in beeld hoe argwanend en traag de regering omgaat met claims van hoogbejaarde Indonesische slachtoffers en nabestaanden en hoe rechters zich uitspreken over onder andere de actuele betekenis van de Verjaringswet.

Limpach gebruikt in zijn proefschrift uit 2016 de termen ‘massageweld’ en ‘extreem geweld’, en kiest bewust níét voor het woord ‘oorlogsmisdaden’, onder andere omdat hij dat beschouwt als een juridische term.¹⁵ In dit boek is bewust gekozen voor het wel gebruiken van die term en vervult deze in de reconstructie juist een sleutelrol. Het feit dat het Haagse gerechtshof in 2019 in zijn uitspraak de daarin behandelde feiten en gedragingen kwalificeert als oorlogsmisdrijven die door Nederlandse militairen tijdens de dekolonisatieoorlog zijn begaan, heeft deze keuze mede bepaald.¹⁶

Voor dit boek heb ik veelvuldig geput uit literatuur over de Nederlands-koloniale periode in Indonesië, over de dekolonisatieoorlog en de nasleep ervan. Naast uit het boek van Limpach geldt dit in het bijzonder ook voor het werk van historici Wim van den Doel en Stef Scagliola en de journalisten Piet Hagen en Anne-Lot Hoek. Daarbij kies ik ervoor plaatsnamen en persoonsnamen in beginsel te spellen volgens de schrijfwijze die in de oorspronkelijke bronnen wordt gebruikt. Voor de periode voorafgaand aan het uitroepen van de Republiek Indonesië op 17 augustus 1945, gebruik ik in beginsel het begrip Neder-

lands-Indië, eveneens in overeenstemming met het gebruikte bronnenmateriaal. Toch wordt ook voor de tijdsperiode hierna deze aanduiding soms gebruikt, eventueel met de toevoeging 'toenmalig'. Daarbuiten vormt gebruik van de aanduiding Indonesië het uitgangspunt. Al die keuzes zijn gemaakt in het besef dat woorden beladen zijn en vrijwel per definitie tekortschieten bij de beschrijving van een zó complexe en pijnlijke geschiedenis.

Een groot deel van dit boek richt zich op de jaren ná de koloniale oorlog, in het bijzonder de jaren vijftig en zestig en begin jaren zeventig, om te laten zien hoe oorlogsmisdaden verdwenen in een juridische en politieke doofpot. Daarbij richt mijn onderzoek zich vooral op de vraag: waarom zijn ze nooit strafrechtelijk vervolgd?

Nadrukkelijk komt aan de orde welke rol politieke kopstukken in dat kader vervulden, zoals de premiers Willem Drees, Louis Beel en Piet de Jong. Zij dienden in de eerste plaats de belangen van de veteranen, maar ook persoonlijke en politieke belangen speelden bij hen een belangrijke rol. Zo komt in beeld hoe de mensenrechtenambities van Nederland na de Tweede Wereldoorlog door de dekolonisatieoorlog direct al in de verdrukking kwamen.